

Подяки

Дякую своєму чоловікові Майклу, який створив для нас життя, сповнене любові й доброти. Він дозволив мені покинути роботу, прикинутися письменницею, а потім без кінця хвалив мене, навіть коли те, що я писала, було цілковитою нісенітницею. Я зрозуміла, що критиком може бути будь-хто, але щоб хвалити, треба бути видатною людиною. Майкл — саме така людина. Як і Ліз Девідсон, моя чудова подруга й натхненниця. Вона дозволила мені красти її життя, її час, її поезію та її блискуче мистецтво. Натомість вона дізнавалася про кожну відрижку мого книжкового немовляти. Яка удача! Я вдячна її чоловікові, Джону Баллантайну, який також дозволив мені красти його життя; Маргарет Баллантайн-Пауер — більше сестрі, ніж подрузі, — за її підтримку протягом багатьох років; а також Шерон і Джиму, які ніколи не забували щось відзначити. Дякую веселим кавоманкам із мюзиклу «Les Girls»: Ліз, Франс, Мішель, Джоанні, Крістіні, Дафні, Біджит, а також висловлюю особливу подяку Шеріл за її любов і ритуал з молитовними паличками для «Зловісно тихого життя». Дякую «Книжковому клубу без правил», Крістіні Девідсон Річардс, Кірку Лоуренсу, Шейлі Фішман, Нілу МакКенті, Коттону Аймерсу, а також Сью та Майку Рідделлам. Дякую Крісу Рою за те, що давав мені уроки стрільби з лука, і, як мені здається, думаю, не насміхався наді мною.

Мої брати, Роб і Даг, та їхні сім'ї беззастережно підтримували мене, дарували мені свою прихильність.

Роман «Зловісно тихе життя» загубився б серед інших чудових неопублікованих романів, якби не великодушність Асоціації письменників — авторів детективів у Великій Британії. Асоціація заснувала нагороду «Дебютний кинджал» за неопублікований перший роман. Я майже впевнена, що мій роман ніколи б не помітили, якби він не потрапив до списку найбільш вірогідних кандидатів на премію, а потім не отримав оцінку «Дуже схвально», посівши друге місце в номінації «Дебютний кинджал» 2004 року. Це була одна з найдивовижніших подій, що траплялися зі мною. Група успішних письменників знайшла час, аби читати, підтримувати й захочувати нових авторів кримінальних романів. Вони дали мені можливість, якої більшість із них ніколи не мала, і я буду вічно їм вдячна. Я також знаю, що це дар, яким я маю поділитися з іншими.

Кей Мітчелл з Асоціації письменників — авторів детективів — дивовижна письменниця, і я дістала надзвичайне задоволення від її власних романів. Дякую також Сарі Тернер, героїні в нашій родині, та Максиму Якубовському.

Моя редакторка у видавництві «Hodder Headline» — Шеріз Гоббс, а у «Minotaur» — Бен Сев'є. Вони зробили «Зловісно тихе життя» набагато кращим завдяки своїй критиці, слухним пропозиціям і ентузіазму. Працювати з ними — це і навчання, і задоволення.

Дякую Кім МакАртур за те, що взяла мене під своє літературне крило.

І, нарешті, моїй агентці Терезі Кріс. Винятково завдяки їй «Зловісно тихе життя» зараз у ваших руках. Вона блискуча і весела, надзвичайно енергійна, чудова

редакторка й неймовірна агентка. Мені дуже пощастило працювати з нею, враховуючи, що я ледь не переїхала її під час нашої першої зустрічі. Я б не рекомендувала цю стратегію молодим письменникам, але в моєму випадку вона спрацювала. Дякую, Терезо.

У моєму житті був період, коли я не мала друзів, коли мій телефон ніколи не дзвонив, коли я думала, що помру від самотності. Я знаю, що справжнє благословення не в тому, що я опублікувала книжку, а в тому, що є так багато людей, яким я вдячна.

Розділ перший

Міс Джейн Ніл віддала Богові душу недільного туманного ранку, на День подяки. Для всіх місцевих жителів то була неабияка несподіванка. Смерть міс Ніл не була природною, хіба що ви вірите в те, що все відбувається за задумом вищих сил. Якщо так, то всі свої сімдесят шість років Джейн Ніл ішла до цієї кінцевої миті, коли смерть зустріла її у величному кленовому лісі за селом під назвою Три Сосни. Вона впала в яскраве сухе листя, розкинувши руки й ноги, ніби намагаючись власним тілом намалювати в листі ангела.

Старший детектив Арман Гамаш із поліції Квебеку став навколішки. Його коліна хруснули так, що здалося, наче хтось вистрілив із мисливської рушниці; а великі виразні руки нависли над маленькою цяточкою крові, що псувала пухнастий кардиган, наче він, як справжній чаклун, міг зцілити рану й повернути жінку до життя. Але він не міг.

Він не мав такого дару. На щастя для Гамаша, йому були притаманні інші таланти. Ще не нахилившись, він відчув запах нафталіну, запах його бабусі. Лагідні, добрі очі Джейн здивовано дивилися на нього.

А він здивовано дивився на Джейн. То була його маленька таємниця. І те, що вони ніколи раніше не зустрічалися, було тут ні до чого. Ні. А таємниця полягала в тому, що, маючи за плечима понад п'ятдесят років життя та довгу, наразі явно застряглу кар'єру, він досі дивувався насильницькій смерті. Це було незвичайно як для керів-

ника відділку вбивств, і, можливо, стало однією з причин, які завадили йому зійти на вищий щабель у цинічному світі поліції. Гамаш завжди сподівався, що то хтось помилився і насправді ніякого трупа немає. Але тіло міс Ніл, що швидко клякнуло, не залишало жодної надії на помилку. Інспектор Бовуар допоміг йому підвестися. Захищаючись від жовтневого холоду, Гамаш застібнув гудзики на своєму пальті на підкладці від «Берберрі»¹ й замислився.

Кількома днями раніше Джейн Ніл запізнилася. Вона домовилася про зустріч за філіжанкою кави в сільському бістро зі своєю доброю приятелькою та сусідкою Кларою Морров. Клара сиділа за столиком біля вікна й чекала.

Терплячість їй не була властива. *Cafe au lait*² вкупі з роздратуванням викликали в ній неабияке серцебиття. Трохи збентежена, Клара пильно вглядалася крізь аркове вікно в сільські зарості, старі будинки та клени, що росли навколо сільського муніципалітету. Дерев, що набували дивовижних відтінків червоного та бурштинового кольорів, були, напевне, єдиним, чого торкалися справжні зміни в цьому поштивому селі.

Через шибку, обрамлену середниками, вона побачила, як уздовж вулиці дю Мулен до села повільно рухається пікап, а з його капота безвільно звисає гарна самиця плямистого оленя. Пікап неквапливо об'їхав навколо муніципалітету; побачивши його, місцеві мешканці зупинилися мов укопані. Тривав сезон полювання, а навкруги були мисливські угіддя. Однак подібні мисливці приїздили переважно з Монреалю чи інших великих міст.

¹ «Берберрі» (англ. *Burberry*) — британський преміальний виробник одягу, аксесуарів та парфумів, який заснував 1856 року Томас Берберрі. (*Тут і далі прим. перекл.*)

² Кава з молоком (*фр.*).

Вони наймали пікапи і, мов бегемоти на годівлю, на світанку й у сутінках вирушали ґрунтовими дорогами в пошуках оленів. А побачивши здобич, з'їжджали на узбіччя, зупинялися, виходили з пікапа та стріляли. Клара знала, що не всі мисливці були такими, але таких було вдосталь. Саме вони ременями прив'язували оленів до капота свого пікапа та їздили сільськими шляхами, переконані, що мертва тварина на машині — свідчення успіху справжніх чоловіків.

Щороку мисливці цілили в корів, коней, домашніх улюбленців і один в одного. І хай яким неймовірним це здається, іноді вони навіть стрілялися, напевне, у стані психозу помилково маючи себе за обід. Мудрі люди знали, що деяким ловцям — не всім, лише деяким — було важко відрізнити сосну від куріпки чи людини.

Клара запитувала себе, що сталося із Джейн. Вона рідко запізнювалася, тож їй легко було пробачити. Клара легко пробачала багато чого багатьом людям. Надто багато, як часто застережливо зауважував її чоловік Пітер. Однак у Клари була своя маленька таємниця. Насправді вона не завжди виявляла поблажливість. Про більшість випадків вона справді забувала. Та деякі таємно тримала в пам'яті, плекала та пригадувала тоді, коли їй необхідно було втішитися чужою безсердечністю.

«Монреаль газетт»¹, яку хтось залишив на її столику, була засипана крихтами від круасана. Між крихтами Клара розгледіла заголовки: «Квебецька партія голосує за проведення референдуму про незалежність», «Вилучення наркотиків у регіоні», «У парку Мон-Трамблан заблукали туристи».

¹ *Montreal Gazette* (раніше *The Gazette*) — найстаріша в Канаді та єдина англомовна щоденна газета, яка видається в Монреалі, Квебек; заснована 1778 року.

Клара відвела очі від похмурих заголовків. Вони з Пітером уже давно не передплачували монреальських газет. Незнання було справжньою благодаттю. Вони віддавали перевагу місцевій «Вільямсбург каунті ньюс»¹, де можна було прочитати про корову Вейна, про приїзд онуків до Гілен або про стьобану ковдру, яку продавали на аукціоні на користь будинку для літніх людей. Час від часу Клара замислювалася, а чи не намагалися вони в такий спосіб утекти від реальності й уникнути відповідальності. Потім вона зрозуміла, що їй байдуже. До того ж вона дізнавалася всі життєво необхідні новини тут, у бістро Олівера, яке було серцем Трьох Сосен.

— До тебе мільйон миль, — пролунав знайомий любий голос. Джейн була захекана й усміхнена, а її вкрите зморшками сміху обличчя пашіло рум'янцем від осінньої прохолоди та жвавої ходи від її будинку через сільський лук.

— Вибач за спізнення, — прошепотіла вона Кларі на вухо, і вони обійнялися — одна маленька, пухкенька й задихана, а друга на тридцять років молодша, струнка, все ще збуджена високою дозою кофеїну.

— Ти тремтиш, — сказала Джейн, сідаючи за столик і замовляючи собі *café au lait*. — Я не знала, що ти так турбуватимешся.

— От брудна стара відьма! — засміялася Клара.

— Сьогодні вранці я саме нею і була, це точно. Ти чула, що сталося?

— Ні, а що сталося? — Клара нахилися вперед, з нетерпінням чекаючи на новину.

Вони з Пітером їздили до Монреалю купувати полотно й акрилові фарби для роботи. Обоє були художниками. Пітер — успішним. Клара — досі невідомою, і, як

¹ *Williamsburg County News* (укр. «Новини округу Вільямсбург»).

потайки вважали більшість її друзів, такою напевне й залишиться, якщо й надалі вперто писатиме свої незбагненні картини. Клара мусила визнати, що її серія войовничих маток майже повністю втрачена для купівельної публіки, а от предмети побуту з пишними зачісками й велетенськими ногами мали певний успіх. Одну таку картину вона продала. Решта, штук із п'ятдесят, стояли в підвалі, дуже схожому на майстерню Волта Діснея.

— Ні! — прошепотіла широко вражена Клара кількома хвилинами потому.

За двадцять п'ять років свого життя в Трьох Соснах вона ніколи не чула про жодний злочин. Двері замикали з єдиної причини — щоб сусіди не зносили кошики з цукіні під час сезону збору врожаю. Правда, як було зрозуміло із заголовка «Газетт», був ще один урожай, який не поступався за масштабами цукіні, — марихуана. Але ті, хто не займався цим, намагалися нічого не помічати.

Окрім цього, жодних злочинів не було. Ні зламів, ні випадків вандалізму, ні насильства. У Трьох Соснах навіть поліції не було. Коли-не-коли лейтенант Робер Лем'є разом із місцевими поліцейськими об'їжджали навколо муніципалітету, просто щоб нагадати про себе, утім, потреби в них не виникало.

До цього ранку.

— Можливо, то був жарт? — Клара намагалася відігнати від себе ту огидну картину, яку намалювала їй Джейн.

— Ні, то був не жарт, — пригадуючи, відповіла Джейн. — Один із хлопців сміявся. Я зараз оце подумала, і такий сміх мені видався знайомим. Так сміються, коли не смішно. — Джейн поглянула на Клару своїми блакитними очима. Очима, сповненими подиву. — Я чула таке, коли працювала вчителькою. Дякувати богам, це траплялося не часто. Саме так сміються хлопці, коли щось пошкоджують

і отримують від цього задоволення. — Джейн здригнулася від цих спогадів і щільніше загорнулася в кардиган. — Огидний сміх. Я рада, що тебе там не було.

Подруга вимовила ці слова якраз у той момент, як Клара дотягнулася через круглий столик із темного дерева до маленької, холодної руки Джейн, стиснула її і щиро пошкодувала, що не вона опинилася на місці Джейн.

— Ти кажеш, то були просто діти?

— На них були лижні маски, тож важко сказати, але, гадаю, я впізнала їх.

— І хто ж то був?

— Філіпп Крофт, Гас Геннессі та Клод ла П'єр, — прошепотіла Джейн, оглядаючись довкола, аби переконатися, що їх ніхто не підслуховує.

— Ти впевнена?

Клара знала усіх трьох хлопців. Зразковими бойскаутами їх не назвеш, але ніхто з них не здавався здатним на таке.

— Ні, — визнала Джейн.

— Краще нікому більше не розповідати.

— Запізно.

— Що значить «запізно»?

— Я промовила їхні імена сьогодні вранці, коли це відбувалося.

— Але ж ти промовила їхні імена пошепки?

Клара відчула, як кров від пальців хлинула до серця. «Будь ласка, будь ласка, будь ласка!» — мовчки благала вона.

— Я прокричала.

Побачивши вираз обличчя Клари, Джейн поспішила виправдатися:

— Я хотіла зупинити їх. І це спрацювало. Вони зупинилися.

Джейн досі бачила, як хлопці біжать уздовж вулиці дю Мюлен геть із села. Один, у яскраво-зеленій масці, обернувся, щоб поглянути на неї. З його рук усе ще стівав качиний гній. Гній, який звалили на сільському лузі, аби використати як осінню мульчу на квітниках, але ще не встигли розкидати. Шкода, що вона не бачила виразу його обличчя. Він був злий? Наляканий? Чи потішався?

— То ти мала рацію. Щодо імен, я хочу сказати.

— Мабуть. Ніколи не думала, що за мого життя тут трапиться щось подібне.

— Тому ти й запізнилася? Мусила все відчистити?

— Так. Взагалі-то ні.

— А точніше ти можеш сказати?

— Мабуть. Ти в складі журі наступного мистецького показу у Вільмсбурзі, так?

— Так. Ми збираємося сьогодні пообіді. Пітер також там. А що?

Клара боялася й дихати. Невже це станеться? Невже після всіх улещувань і м'яких кпин, а іноді й не зовсім м'яких штовханів Джейн таки наважилася це зробити?

— Я готова.

Клара ніколи не бачила, щоб видихали з такою силою, як видихнула Джейн.

Крихти з круасана вихором злетіли з передовиці «Газетт» Кларі на коліна.

— Я запізнилася, — повільно почала Джейн, і її руки затремтіли, — бо я мусила вирішити. Я маю картину, яку хотіла б виставити.

На цих словах вона почала плакати.

У Трьох Соснах мистецтво Джейн споконвіку було неприхованою таємницею. Час від часу, проходячи лісом або полем, люди натикалися на неї, коли вона була зосереджена на своєму полотні. Але Джейн змушувала їх

клястися, що не наблизатимуться, не дивитимуться і відвертатимуть очі, ніби вони стали свідками сороміцького дійства, та, звісно, ніколи про це не згадуватимуть. Єдиний раз Клара бачила Джейн розгніваною, коли Габрі підійшов до неї зі спини. Він гадав, вона жартувала, попереджаючи ніколи не дивитися на її картини.

Він помилявся. Вона була вкрай серйозною. Минуло власне кілька місяців, доки Джейн і Гарбі повернулися до нормальних дружніх стосунків; кожен з них почувався зрадженим. Але їхні добродушні натури й прихильне ставлення одне до одного загоїли тріщину. Проте це стало уроком.

Ніхто не мав бачити мистецтва Джейн.

Дотепер, очевидно. Та зараз мисткиня була сповнена такими сильними почуттями, що сиділа в бістро й ревла. Клара була водночас шокована й налякана. Вона нишком озирнулася, почасти сподіваючись, що ніхто не дивиться, а почасти відчайдушно бажаючи, щоб хтось таки помітив і підказав, що робити. Потім вона поставила собі запитання, яке завжди було в неї напохваті й до якого вона постійно зверталася, як до чоток. «Що зробила б Джейн?» І вона дістала відповідь. Джейн дозволила б їй поплакати, дозволила б поголосити. Дозволила б побити посуд, якщо їй це було треба. І Джейн не тікала б. Коли буря минула б, Джейн була б поряд. А потім обійняла б Клару, заспокоїла її, переконала, що та не сама. І ніколи не залишиться сама. Тож Клара сиділа, дивилася й чекала. Вона знала нестерпний біль бездіяльності. Поступово плач усухнув.

Клара підвелася підкреслено спокійно. Вона обійняла Джейн і відчула, як старе тіло з рипом заспокоюється. Потім вона прочитала коротеньку молитву, дякуючи богам за даровану милість. Милість плакати і милість дивитися.

— Джейн, якби я знала, що це для тебе так болісно, я б ніколи не вмовляла тебе виставити свої картини. Мені дуже прикро.

— Ні, дорогенька, — Джейн знову перехилилася через стіл, за яким вони сиділи, і взяла руку Клари у свої, — ти не зрозуміла. То були не сльози болю. Ні. Я плакала, заскочена радістю.

Джейн відвела погляд кудись далеко й кивнула, наче продовжуючи розмовляти сама з собою:

— Нарешті.

— Як вона називається, твоя картина?

— «Ярмарковий день». Це завершальна хода сільсько-го ярмарку.

І ось у п'ятницю, перед Днем подяки, картину встановили на мольберті в мистецькій галереї у Вільмсбурзі. Вона була загорнута в грубий папір і перев'язана шпагатом подібно до того, як загортають у ковдру немовля, оберігаючи його від холодного й безжального світу. Повільно, акуратно Пітер Морров розв'язав вузол, смикаючи за мотузку, доки вона не ослабла. Потім намотав старий шпагат на долоню, як намотують прядиво для в'язання. Кларі хотілося вбити його. Вона була готова заверещати, зістрибнути зі стільця й відштовхнути його. Жбурнути на землю той жалюгідний шпагат, можливо, і Пітера вкупі з ним, і віддерти провощений папір від полотна. Її обличчя набуло навіть спокійнішого вигляду, однак очі почали вирячуватися.

Пітер методично розгорнув один куток паперу, потім інший, розгладжуючи загини рукою. Клара й не здогадувалася, що прямокутник мав стільки кутів. Вона відчувала, як край стільця врізається в її сідниці. Решта членів журі, які зібрались, аби оцінити представлені роботи, нудьгувала. Клара турбувалася про всіх.

Усі до останнього кутки були нарешті розправлені, і папір можна було знімати. Пітер повернувся обличчям до інших чотирьох членів журі, щоб, перш ніж відкрити картину, проголосити коротеньку промову. На його думку, стислу й елегантну. Коротку, зовсім коротку передісторію... і тут він помітив виражені очі дружини на її збагровілому обличчі. Пітер знав, що, коли Клара абстрагується, краще не просторікувати.

Він швидко повернувся до картини й скинув брунатний папір, відкриваючи «Ярмарковий день».

У Клари щелепа відвисла. Її голова смикнулася й упала, ніби раптом утратила здатність триматися. Її очі розширилися, а дихання зупинилося. Здавалося, вона на мить померла. Тож ось він який, «Ярмарковий день». Їй перехопило подих. Очевидно, що й інші члени журі відчули те саме. На обличчях половини присутніх можна було прочитати недовіру, більшу чи меншу. Мовчала навіть Еліз Жакоб, голова. Складалося враження, що в неї взагалі напад.

Клара терпіти не могла оцінювати чужі роботи, дотепер це було для неї найгірше. Усю дорогу до Вільмсбурга вона картала себе за те, що переконала Джейн уперше в житті представити свою картину широкому загалу на виставці, де була в складі журі. То був егоїзм? Чи звичайна дурість?

— Ця робота називається «Ярмарковий день», — прочитала Еліз, зазирнувши у свої нотатки. Її надала Джейн Ніл із Трьох Сосен; вона вже давно підтримує мистецьку галерею у Вільмсбурзі, проте власну роботу виставила вперше. — Еліз озирнулася довкола. — Хтось бажає прокоментувати?

— Це чудово, — збрехала Клара.

Інші з подивом поглянули на неї. Перед ними на мольберті було необрамлене полотно, і тема була зрозуміла. Коні походили на коней, корови на корів, люди — на людей,

причому не просто на людей, а конкретних мешканців села. Але всі ці фігури склалися лише з ліній і точок. У своїй еволюції вони просунулися від найпростіших зображень хіба що на один невеличкий крок. Із війни між армією контурних малюнків і цими людьми на «Ярмарковому дні» люди з «Ярмаркового дня» вийшли б переможцями тільки тому, що мали трохи більше м'язів. І пальці. Утім, було зрозуміло, що живуть вони лише у двох вимірах. Клара, намагаючись осягнути побачене й не проводити паралелей, розуміла, що картина трохи нагадує перенесений на полотно печерний малюнок. Якби неандертальці проводили окружні ярмарки, їхні ярмарки були б саме такими.

— *Mon Dieu!*¹ Моя чотирирічна дитина намалювала б краще, — сказав Анрі Ларів'єр, зробивши очевидне порівняння. Анрі працював каменярем у кар'єрі до того, як виявив, що камінь розмовляє з ним. І він прислухався. Звісно, що назад вороття вже не було, хоча його родина і мріяла про той час, коли він приносить додому принаймні мінімальну зарплатню, а не величезні кам'яні скульптури.

Зараз його обличчя, як і завжди, було відвертим, грубим і незбагненним, але його руки говорили за нього. Вони були підняті в простому й красномовному жесті безсилля, капітуляції. Він намагався знайти відповідні слова, знаючи, що Джейн була другом багатьох присяжних.

— Це жахливо.

Він явно відмовився від боротьби й повернувся до правди. Або це, або його опис буде насправді м'яким порівняно з тим, що він насправді думав.

У сміливих, яскравих кольорах Джейн зобразила ходу перед самим закриттям ярмарку. Свиней можна було

---

¹ Боже мій! (фр.)

відрізнити від кіз тільки тому, що вони були яскраво-червоні. Діти були схожі на маленьких дорослих. «Насправді, — подумала Клара, обережно нахилившись вперед, наче полотно могло завдати їй ще одного удару, — то не діти. То маленькі дорослі». Вона впізнала Олів'є і Габрі, які вели блакитних кроликів. На трибунах було повно глядачів, — сиділи й спостерігали за ходою; більшість із них були зображені у профіль, вони або дивилися одне на одного, або одне від одного відвернулися. А деякі — таких було небагато — дивилися прямо на Клару. На щокіях у всіх були ідеальні круглі червоні кола, що означало, на думку Клари, здоровий рум'янець.

Це було жахливо.

— Ну, тут принаймні все досить просто, — сказала Ірене Кальфа. — Це брак.

Клара відчула, як її кінцівки холонуть і німіють.

Ірене Кальфа була майстринею гончарного мистецтва. Вона брала шматки глини й перетворювала їх на вишукані витвори. Вона винайшла новий спосіб глазурування своїх робіт, і тепер її розшукували гончарі з усього світу. Звісно, після того як вони здійснювали паломництво до майстерні Ірене Кальфа у Сен-Ремі та проводили п'ять хвилин із Богинею глини, вони розуміли, що припустилися помилки. Вона була однією з найбільш занурених у себе й непримітних людей на землі.

Клара дивувалася, як людина, настільки позбавлена нормальних людських емоцій, може створювати такі прекрасні роботи. «Поки ти б'єшся щосили», — промовив бридкий голосок, що складав їй компанію.

Через край свого кухля вона поглянула на Пітера. У нього на обличчі прилипнув шматок шоколадного кексу. Інстинктивно Клара витерла власне лице й ненароком змахнула волоський горіх собі у волосся. Навіть із

цим шматком шоколаду на обличчі Пітер був чарівним. Він вирізнявся класичною вродою. Високий, широкоплечий, наче лісоруб, а не витончений художник, яким був насправді. Його хвилясте волосся вже посивіло, він постійно носив окуляри, а куточки очей і чисто виголене обличчя порізали зморшки. У свої сорок із невеликим гаком він мав вигляд бізнесмена, що вирушив у мандрівку на пошуки пригод. Ледь не щоранку, прокинувшись, Клара дивилася, як він спить, і хотіла заповзти йому під шкіру, огорнутися навколо серця й охороняти його від небезпеки.

Голова Клари діяла, як магніт для їжі. Її важко було уявити без шматочків випічки, як Кармен Міранду¹ було важко уявити без її знаменитого фруктового капелюха. Пітер, навпаки, завжди був бездоганним. Міг лити дощ, скрізь була багнюка, а він повертався додому чистішим, ніж виходив на вулицю. Але іноді, у деякі славетні моменти, його природна аура підводила його, і шматок чогось прилипав до обличчя Пітера. Клара знала, що повинна була сказати йому. Але не сказала.

— Знаєте, — промовив Пітер, і навіть Ірене подивилася на нього, — я думаю, що це чудово.

Ірене пирхнула й кинула багатозначний погляд на Анрі, але той просто проігнорував її. Пітер відшукав очима Клари й утримав на мить її погляд, наче кинув своєрідний пробний камінь. Коли Пітер входив до будь-якої кімнати, він завжди обшукував її поглядом, поки не знаходив Клари. І тоді він розслаблявся. Зовнішній світ бачив високого, поважного чоловіка з розпатланою дружиною, і дивувався, чому. Дехто, особливо мати Пітера, навіть вважав це порушенням закону природи. Клара була центром його

---

¹ Кармен Міранда (1909—1955) — бразильська співачка, танцівниця, актриса.

всесвіту та уособленням усього, що було в ньому доброго, здорового й щасливого. Коли він дивився на неї, він не бачив розкуйовдженого, неслухняного волосся, пишних суконь, що розвивалися, як вітрила, окулярів у роговій оправі, придбаних у мережевій крамниці «Усе за долар». Ні. Він бачив свою безпечну гавань. Хоча, звісно, у цю мить він також бачив і волоський горіх у її волоссі, який слугував майже ідентифікаційною ознакою. Інстинктивно він підняв руку, щоб розчесати своє власне волосся, збиваючи зі щоки шматок кексу.

— Що ти бачиш? — запитала Еліз у Пітера.

— Чесно кажучи, я не знаю. Але я знаю, що ми повинні прийняти це.

Ця коротка відповідь якимось чином надала його думці ще більше ваги.

— Це ризик, — зауважила Еліз.

— Я згодна, — погодилась Клара. — Але що найгіршого може статися? Що люди, які побачать шоу, можуть подумати, що ми помилилися? Вони завжди так думають.

Еліз вдячно кивнула.

— Я скажу вам, у чому полягає ризик, — натякаючи, що всі ідіоти, продовжила Ірене, — Ми громадська організація і ми ледве зводимо кінці з кінцями. Наша єдине надбання — це наш авторитет. Щойно подумують, що ми приймаємо роботи не на основі їхньої мистецької цінності, а тому, що нам подобається художник як компанія друзів, нам кінець. Це і є ризик. Ніхто не сприйматиме нас серйозно. Художники не бажатимуть виставлятися тут через страх бути заплямованими. Публіка не прийде, бо знатиме, що побачить лише лайно на кшталт..., — їй забракло слів, і вона просто вказала на полотно.

І тоді Клара побачила. Лише спалах, щось невиразне на периферії її свідомості. На найкоротшу мить

«Ярмарковий день» замерхтів. Пазл склався, а потім ця мить минула. Клара усвідомила, що знову перестала дихати, але вона також усвідомила, що дивиться на витвір великого мистецтва. Як і Пітер, вона не знала чому і як, але в одну мить світ, який здавався перевернутим догори дригом, упорядкувався. Вона зрозуміла, що «Ярмарковий день» був надзвичайною роботою.

— Я думаю, що це більш ніж чудово, я думаю, що це геніально, — сказала вона.

— Я вас благаю! Хіба ви не бачите, що вона говорить це, щоб підтримати свого чоловіка?

— Ірене, ми почули вашу думку. Продовжуйте, Клара, — сказала Еліз.

Анрі нахилився вперед, його стілець заскрипів.

Клара встала й повільно підійшла до роботи на мольберті. Картина зачепила її до глибини душі, у куточку такого смутку і втрати, що вона ледве стрималася, щоб не розплакатися. «Як це могло статися?» — запитала вона себе. Зображення були такими наївними, такими простими. Майже безглуздими, з гусьми-танцюристами й усміхненими людьми. Але було щось іще. Щось для неї незбагненне.

— Вибачте. Мені соромно, — усміхнулася вона, відчуваючи, як палають її щоки, — але я не можу цього пояснити.

— Чому б нам не відкласти «Ярмарковий день» і не подивитися інші роботи?

Ми повернемося до нього наприкінці.

Решта дня минула досить гладко. Сонце сідало нижче, і коли вони знову подивилися на «Ярмарковий день», у кімнаті стало ще холодніше. Усі були виснажені й просто хотіли, щоб це все закінчилося. Пітер увімкнув верхнє світло й підняв роботу Джейн на мольберт.

— *D'accord*.¹ Чи змінив хто свою думку про «Ярмарковий день»?

Повиснула тиша.

— Тоді двоє за, двоє проти.

Еліз мовчки дивилася на «Ярмарковий день». Вона знала Джейн Ніл мимохідь, і їй подобалося те, що вона бачила. Вона завжди вражала Еліз як розсудлива, добра й розумна жінка. Людина, з якою хочеться спілкуватися. Як така жінка могла створити цю недбалу, дитячу роботу? Але. І її осяяла нова думка. Думка не зовсім оригінальна й навіть не нова для Еліз, але нова для цього дня.

— «Ярмарковий день» приймається. Його буде виставлено разом з іншими творами мистецтва.

Клара підскочила від захвату, перекинувши стілець.

— Та годі вам, — кинула Ірене.

— Саме так! Молодці. Ви обидві довели мою думку.

Еліза усміхнулася.

— Яку?

— З якоїсь причини «Ярмарковий день» кидає нам виклик. Він спонукає нас. До гніву, — тут Еліза відзначила Ірене. — До розгубленості, — вона кинула короткий, але багатозначний погляд на Анрі, який злегка кивнув сивою головою. — До... — тут вона поглянула на Пітера і Клору.

— Радості.

Пітер сказав це в ту саму мить, коли Клара вимовила:

— Смутку.

Вони поглянули одне на одного й розсміялися.

— Тепер я дивлюся на це і почуваюся, як і Анрі, просто розгубленим. Правда в тому, що я не знаю, чи є «Ярмарковий день» блискучим прикладом наївного мистецтва, чи жалюгідними каракулями надзвичайно

---

¹ Гаразд (*фр.*).

бездарної і божевільної старої жінки. У цьому й виклик. І саме тому картина має бути частиною виставки. Я можу ручитися, що це єдина робота, яку люди обговорюватимуть у кав'ярнях після вернісажу.

— Огідно, — сказала Рут Зардо пізніше того ж вечора, спираючись на свій ціпок і сьорбаючи шотландське віскі.

Друзі Пітера і Клари зібралися у їхній вітальні, навколо тріскотливого каміна за обідом напередодні Дня подяки.

Це було затишшя перед бурею. Родина та друзі, запрошували їх чи ні, приїжджали наступного дня й примушували залишитися на довгі вихідні на День подяки. Ліси були повні туристів і мисливців — невдале поєднання. Щорічний матч із тач-регбі¹ проходив на сільській луці суботнього ранку, а по обіді лука перетворювалася на ринкову площу, де торгували вирощеним урожаєм — остання спроба продати помідори й кабачки. Того вечора запалили багаття, наповнивши Три Сосни смачним ароматом спалюваного листя й деревини, а також сумнівним ароматом гаспачо.

Три Сосни не було на жодній туристичній мапі, бо лежало село надто далеко від головної чи навіть друго-рядної дороги. Наче на Нарнію², на нього взагалі натрапляли несподівано й певною мірою дивувалися, що таке старе поселення мало ховатися весь цей час у цій долині. Ті, кому пощастило знайти його одного разу, зазвичай поверталися.

І День подяки на початку жовтня був для цього ідеальною порою. Погода зазвичай була свіжою і ясною, літні

¹ Тач-регбі — поширений різновид регбі з власним Кубком світу, а також масовий вид дозвілля на пляжі чи в парку.

² Нарнія — світ у стилі фентезі, створений англо-ірландським письменником К. С. Льюїсом (1898—1963).

аромати старих садових троянд і флоксів змінював мускусний запах осіннього листя, запах деревного диму та смаженої індички.

Олів'є та Габрі переповідали події того ранку. Їхній опис був настільки яскравим, що кожен із присутніх у затишній вітальні бачив трьох хлопців у масках, які збирали жмені качиноного посліду з краю сільської луки: хлопці піднімали руки, послід прослизав між їхніми пальцями, а потім вони кидали його на стару цегляну будівлю. Незабаром із синьо-білих тентів «Кампарі» вже капало. Гній сповзав зі стін. Вивіска «Бістро» була забризкана. За мить чистий фасад кафе в самому серці Трьох Сосен був забруднений, і не лише качиним послідом. Село було забруднене словами, які наповнили перелякане повітря:

— Педики! Педики! *Déguelasse!*¹ — вигукували хлопці.

Слухаючи Олів'є та Габрі, Джейн згадала, як вона вийшла зі свого крихітного кам'яного котеджу, що стояв за лукою, і, поспішаючи туди, побачила Олів'є та Габрі, що виходили з бістро. Хлопці ревли від захоплення, вони цілилися у двох чоловіків і закидували їх гноєм.

Джейн прискорила крок, воліючи, аби її міцні ноги були довшими. Тоді вона побачила, як Олів'є зробив найнеймовірніше. Поки хлопці кричали й замахувалися жменями посліду, Олів'є повільно, обережно, ніжно взяв Габрі за руку й потримав, а потім граційно підніс до своїх губ. Хлопці дивилися, на мить приголомшені, як Олів'є цілував забруднену гноєм руку Габрі своїми забрудненими гноєм губами. Хлопці, здавалося, скам'яніли від цього акту любові та нескорення. Але лише на мить. Їхня ненависть перемогла, і незабаром атака подвоїлася.

— Припиніть! — твердо сказала Джейн.

---

¹ Гидота! (фр.)

Вони зупинилися, не встигнувши замахнутися, інстинктивно реагуючи на владний голос. Обернувшись як один, вони побачили маленьку Джейн Ніл, у квітчастій сукні та жовтому кардигані, що насувалася на них. Один із хлопчиків, у помаранчевій масці, підняв руку, щоб кинути в неї послідом.

— Не смійте, юначе.

Він вагався досить довго, щоб Джейн могла подивитися всім їм у вічі.

— Філіпп Крофт, Гас Геннессі, Клод ла П'єр, — вимовила вона повільно й виразно.

Це зробило свою справу. Хлопці покидали гній, що був у них у руках, і побігли, проскакуючи повз Джейн і спотикаючись на пагорбі; а той, що був у помаранчевій масці, сміявся. Звук був такий неприємний, що затьмарив навіть гній. Один хлопець був призупинився й озирнувся, та інші накинулися на нього й поштовхали назад, вверх по вулиці дю Мулен.

Подія сталася лише минулого ранку. І вже здавалася схожою на сон.

— Це було огидно, — погодився з Рут Габрі, опустившись в одне зі старих крісел, вицвілу тканину якого зігрів вогонь. — Звісно, вони мали рацію, я *направду* гей.

— І, — додав Олів'є, відкинувшись на бильце крісла Габрі, — досить дивакуватий.

— Я став одним з найвеличніших гомосексуалістів Квебеку. — Габрі перефразував Квентіна Кріспа¹. — Мої погляди перехоплюють подих.

Олів'є засміявся, а Рут підкинула ще одне поліно у вогонь.

---

¹ Квентін Крісп (1908—1999) — англійський письменник і актор; привертав увагу яскравим макіяжем і екстравагантним одягом, вирізнявся надзвичайною відвертістю; культова особистість серед ЛГБТ-спільноти.

— Сьогодні вранці ти мав дуже величний вигляд, — сказав Бен Гедлі, найкращий друг Пітера.

— Ти маєш на увазі на кшталт родового маєтку¹?

— Скоріше як необроблена ділянка землі за фермою, це правда.

На кухні Клара віталася з Мирною Ландерс.

— Стіл чудовий, — сказала Мирна, скидаючи пальто й відкриваючи яскраво-фіолетовий жупан.

Клара дивувалася, як вона протискається крізь двері. Потім Мирна затягнула свій внесок у вечір — квіткову композицію.

— Куди б ти воліла це поставити, дитино?

Клара витріщилася на «букет». Як і сама Мирна, її букети були величезними, пишними й несподіваними. Цей містив дубові та кленові гілки, очерет із заростів навколо річки Белла-Белла, що протікала за книгарнею Мирни, яблуневі гілки з парою макінтошів, що все ще висіли на них, і великі оберемки трав.

— Що це?

— Де?

— Тут, посеред композиції.

— Ковбаса.

— Ковбаса?

— Гм, і подивись туди, — Мирна тицьнула у сплетені гілки.

— «Зібрання творів В. Г. Одена»², — прочитала Клара. — Ти жартуєш.

— Це для хлопців.

¹ Гра слів: *stately* — «величний», «сповнений гідності»; *estate* (новоутворене слово від *estate*) — «як маєток».

² Вістен-Г'ю Оден (1907—1973) — англо-американський поет, один з найвидатніших поетів ХХ століття, лауреат Пулітцерівської премії.